

УДК 316.77:008]:303.42

Вікторія Добровольська,кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0927-1179>,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв (м. Київ, Україна)

вул. Лаврська, 9, м. Київ, 01015, Україна

e-mail: vika_dobrovolska@ukr.net

**Теоретико-методологічні засади дослідження
соціокомунікаційного простору культури**

У статті обґрунтовуються можливості комплексного вивчення соціокомунікаційного простору культури на основі використання пізнавальних можливостей системного, структурного та функціонального підходів. Приділяється увага вивченню соціокомунікаційного простору культури на етапі освоєння інформаційних технологій у функціональному зрізі як складової системи соціальних комунікацій. Висвітлюється взаємодія комунікаційного і системного підходів, що дає змогу вивчати соціокомунікаційний простір культури як складну комунікаційно-орієнтовану систему.

Ключові слова: соціальні комунікації, соціокомунікаційний простір культури, документознавство, методологія дослідження простору культури.

У сучасній культурології, теорії соціальних комунікацій набула поширення функціональна концепція культури, яка полягає у розумінні культуротворчого процесу як духовного виробництва основним результатом якого є створення, збереження та розповсюдження духовних цінностей [20]. Виходячи з цієї концепції, можна стверджувати, що у культуротворчому процесі присутня яскраво виражена комунікаційна складова, яка є основою соціально-комунікаційної функції культури.

Соціокомунікаційні особливості сучасного суспільства широко обговорюються вченими, які опікуються теоретичними засадами соціальних комунікацій та комунікаційними зв'язками у галузі культури, що реалізуються через документну складову суспільної діяльності.

Мета – обґрунтувати теоретико-методологічні засади дослідження соціокомунікаційного простору культури.

Аналіз досліджень та публікацій. Теоретичну основу для розв'язання означеного завдання становлять праці провідних дослідників у царині теорії соціальних комунікацій В. М. Бебика [2], В. М. Горового [4], В. О. Ільганаєвої [9], В. В. Різунна [17], А. В. Соколова [20]. Так, під системою соціальних комунікацій В. В. Різун розуміє «...таку систему суспільної взаємодії, яка включає визначені шляхи, способи, засоби, принципи встановлення контактів на основі професійної технологічної діяльності, що спрямована на розробку, впровадження, організацію, удосконалення, мо-

дернізацію відносин у суспільстві, які складаються між різними соціальними інститутами... Ці комунікації є маркованими, бо передбачають взаємодію з соціально-визначеними групами людей» [17].

В. М. Горовий, розкриваючи сутність соціальних комунікацій, справедливо зауважує, що основною рисою комунікацій є «забезпечення здатності передачі в її структурі ресурсу, необхідного для існування системи та її розвитку», а сама комунікація є «процесом усталених обмінів у складних системах і між однотипними системами, що забезпечує існування й розвиток даних систем» [4, с. 22].

Аналізуючи діяльність органів управління і закладів культури, А. В. Соколов відзначає, що вона є соціально-комунікаційною, а «всі заклади культури стають центральними службами соціальної комунікації» [20, с. 45]. Дослідник вказує також на можливість аналізу культури загалом як комунікаційного процесу [20, с. 49]. Комунікаційна діяльність, безперечно, є базовою у культуротворчому процесі та управлінні розвитком культури. Генетично первинним у цій діяльності виступає формування комунікаційних потреб. Вони виникають як результат невідповідності між наявним станом компетенції управлінця і знаннями, які він має одержати для розв'язання нового управлінського завдання. Тобто, ці потреби відображають інформаційні очікування від комунікаційного процесу між комунікантом (особою, яка створює і (або) поширює інформацію), та реципієнтом – особою, яка одержує необхідну для виконання професійного

завдання інформацію. Це дає підстави стверджувати: комунікаційні потреби формують сукупність вимог, що відображають інформацію, необхідну для розв'язання конкретних виробничих завдань.

З урахуванням універсальності комунікації, В. О. Ільганаєва пропонує розглядати комунікаційний простір у межах космосфери або медіасфери, тобто в межах просторів цілеспрямованої активності Абсолюту та сутностей, які приймають, наслідують, транслюють, інтерпретують цю активність і формують свої «завдання» відповідно до рівня своєї свідомості [8, с. 261]. М. А. Василик пропонує розглядати комунікаційний простір як систему численних комунікаційних зв'язків, що виникають між різними агентами комунікації, якими можуть бути окремі люди, групи людей, соціальні інститути. Він характеризується інтенсивністю і кількістю взаємодій між агентами комунікативної взаємодії [3, с. 400]. На думку Ф. І. Шаркова, комунікаційний простір – це сфера, в якій здійснюється інформаційний обмін за допомогою комунікацій; простір, де відбувається комунікаційний процес [23, с. 180]. Вчений розробляє сучасний соціокультурний підхід у соціокомунікативістиці з позицій заінтересованості людською особистістю, її духовними, соціальними потребами та загальної тенденції гуманітаризації наук [23]. І. Ю. Манакова вважає, що набуваючи глобального характеру, інформаційні технології сприяють розширенню комунікацій, розбудові єдиного комунікаційного простору, у рамках якого формуються свої особливі закони, норми поведінки й світосприйняття [14].

Б. А. Балюта розглядає систему «культура – простір культури – культурний простір», виокремлює особливості формування культурного простору, показує відмінності між поняттями «простір культури» і «культурний простір», а також їх позицію стосовно один одного. Вчений аналізує культуру як явище, в її співвідношенні з простором культури і культурним простором. Простір культури розуміється ним «як сукупність усього того, що відбувається в культурному житті певної спільноти, це комунікативний простір, що об'єднує як фізичний (ландшафт, клімат і т.д.), так і символічний, духовне начало (мова, норми, звичаї, ритуали і т. д.). Простір культури виступає сховищем і джерелом культурного, не біологічного, людського життя. Воно має внутрішню структуру, що надає будь-якому культурному або природному факту когнітивні, ціннісні і регулятивні смисли» [1, с. 69].

О. П. Дубас звертає увагу на поняття «інфор-

маційно-комунікаційний простір», аналізує його сутність, структуру та пропонує його визначення. Під терміном «інформаційно-комунікаційний простір» автор розуміє форму існування інформаційних систем, яка забезпечує й стимулює оперативні інформаційні взаємодії виробників інформації та її споживачів, трансляцію знань, накопичених в інформаційних ресурсах, і їхнє збереження в сформованій інформаційній інфраструктурі, сукупність комунікаторів, реципієнтів, значенневих повідомлень, комунікаційних каналів і засобів комунікації [7, с. 231]. В. О. Ільганаєва визначає простір як форму буття матерії, що характеризує її протяжність, структурність, співіснування та взаємодію елементів у всіх матеріальних системах [8, с. 261]. Обмеження простору, на її переконання, пов'язані з уявленнями про соціальний час та соціальний простір, який може існувати і незалежно від них [8, с. 261].

Суспільні перетворення сприяють утвердженню нового погляду, за якого саме культура має відігравати суттєву стратегічну роль у забезпеченні розвитку інформаційного простору. Так, французький дослідник А. Моль в якості культурного простору бачить виключно той простір, в якому поширюється і функціонує культурна інформація. Розуміючи культурний простір лише як простір комунікаційного процесу, А. Моль розглядає передавання знань з простору колективної культури в індивідуально-культурний простір [24].

Нині у відкритих інформаційних системах відбуваються не лише позитивні, а й руйнівні процеси. Як вважає О. П. Дубас, сьогодні створюється принципово новий інформаційно-комунікаційний простір – нове децентроване комунікаційне середовище, яке не залежить від ідеології, релігії, культури, національності й зумовлює реальну поведінку людини.

Таке інформаційне середовище з'являється як нова форма культури, в якій комунікація стає своєрідним способом існування людей. Тому останній заслуговує на спеціальне наукове дослідження [6]. Досліджуючи ціннісні аспекти інформаційно-комунікаційних відносин, вчений проаналізував деструктивні вияви та основні напрями подолання маніпулятивних інформаційно-політичних технологій в інформаційно-комунікаційному просторі, з'ясував його роль у системі взаємовідносин суспільства і влади, розкрив характер інформаційного протиборства у міждержавних і внутрішньополітичних відносинах, виокремив засоби формування образу, іміджу та брен-

ду країни в контексті забезпечення основ її національної безпеки в сучасному світі за умов глобалізації та домінування Інтернету, наголосив на важливості створення нових засад міжнародної практики та формування національної специфіки впровадження електронної демократії та електронного урядування.

Отже, в українському документознавстві формується теоретичне підґрунтя для дослідження соціокомунікаційного простору культури, яке потребує обґрунтування його пізнавальних можливостей, що базуються на загальнофілософських категоріях, котрі передбачають комплексне вивчення комунікаційного простору культури.

Результати дослідження. Соціокомунікаційний простір культури – це складна динамічна система, яка здійснює не лише кумуляцію і розповсюдження але й продукування культурного продукту. Вона складається з трьох основних складових – інфраструктурної, змістової та суб'єктної. Системність виявляється, зокрема, в ключовому чиннику – синергії, тобто набутті нових характеристик, властивостей і функцій, порівняно з простою сукупністю об'єктів.

В інфраструктурній складовій чільне місце займають інституції, що реалізують комунікаційні процеси (бібліотеки, музеї, архіви, виставки, театри, кінотеатри, концертні зали тощо); засоби масової комунікації: преса, радіо, телебачення, відео і комп'ютерна мережі; технічні засоби і канали комунікацій, що забезпечують реалізацію комунікаційного процесу. Безсумнівно, домінантною компонентою інфраструктури в останні десятиріччя стали соціальні середовища інтернету та віртуальні спільноти, що функціонують в них. Ігнорування чи нівелювання цього явища в майбутньому характеризуватиме дослідження в означеній сфері як неповне чи суто емпіричне. Означені «фізичні» об'єкти та інституції також повинні розглядатися крізь призму віртуальної присутності в соціальних середовищах Інтернету.

Змістова складова включає, насамперед інформацію і знання, які є базовими для ефективного функціонування, сучасного і перспективного соціокомунікаційного простору культури. Основним (визначальним) чинником тут є «цифрова революція», що відбулася у поданні та збереженні інформації. Вона вплинула як на доступність останньої, так і на особливості її використання, і, що не менш важливо, визначила особливості використання фізичних інфраструктурних об'єктів. Технічно вже всі зміни відбулися – розроблено і

впроваджено системи універсальних адресацій цифрових даних, ефективні та якісні формати цифрових даних, впроваджено принципи практично необмеженого зберігання даних. Тут варто очікувати лише подальшої імплементації результатів. Єдиною контраверсійною ділянкою, на нашу думку, залишатиметься подання контенту засобами доповненої реальності, форми і види якої ще в активному розробленні, проте змістовна складова простору уже практично готова до таких викликів.

Суб'єктна складова власне формує синергетичний ефект простору як системи, яка полягає у створенні, редагуванні, валідації, оцінці змісту діяльності суб'єктів та характеристик змісту. Система зворотного зв'язку «творець–споживач» не лише вийшла на інший рівень, але й набула характеристик креативності, в окремих випадках трансформуючись у систему «творець–співтворець» (як у системах вікіпедичного формату) або систему «колективного творця» (як у віртуальних спільнотах креативного формату). Сильною стороною цього процесу стала потужна ідентифікованість творців – суспільне розуміння авторитетності, компетентності та історії співавторів (що принципово відрізняє нову систему від традиційної народної творчості та додатково мотивує авторів). Саме це й спричинило інформаційний вибух останнього десятиліття, коли кількість створеної довідково-знаннєвої інформації перевищила усі попередні знаннєві ресурси людства. Слабкою і небезпечною стороною означеного процесу є складність, неочевидність і контраверсійність мотивацій суб'єктів. Це породжує критичну систему ризиків навіть цивілізаційного масштабу (явища інформаційних війн мають таку природу). Цю ж природу (культурну, а не наукову) мають рух опору проти прививок, сумнівні суспільні рухи, які реалізуються лише в нових умовах.

На нашу думку, соціокомунікаційний простір культури – це складна система, яка не лише забезпечує обмін інформацією у вертикальному і горизонтальному зрізах, а й сприяє створенню нової інформації, володіє властивістю синергії та перебуває в стані динамічного, подеколи, навіть, – біфуркаційного розвитку. Об'єктивно процес розвитку справляє значний вплив на глобальні та регіональні суспільні процеси, несе і блага, і значні ризики, без усвідомлення неминучості яких неможливі наукові дослідження у подальшому.

Соціокомунікаційний простір культури має власні функції, інфраструктурну та суб'єктну

складові, які визначаються сучасними і перспективними можливостями інформаційних технологій, необхідністю розвитку документної комунікації.

Складність і багатоаспектність соціокомунікаційного простору культури зумовлює необхідність розроблення теоретико-методологічних засад його дослідження.

Вивчення соціокомунікаційного простору культури на етапі освоєння інформаційних технологій у функціональному зрізі як складника системи соціальних комунікацій підготовлене тривалою історією розвитку документознавчої думки та суміжних наук. На нашу думку, для вивчення соціокомунікаційного простору культури та суміжних напрямів науки про документ можна використати два методологічні підходи – аналітико-сумативний і системний. Сутність аналітико-сумативного підходу полягає в аналізі та розкритті функціонування соціокомунікаційного простору культури загалом або окремих його складових. Цей підхід уможливує поглиблене вивчення та порівняння стану окремих напрямів розвитку соціокомунікаційного простору культури. У рамках аналітико-сумативного підходу можуть успішно здійснюватись переважно локальні наукові розвідки, спрямовані на визначення специфіки окремих напрямів соціокомунікаційного простору культури та удосконалення технологічних процесів, що забезпечують його функціонування. Водночас, аналітико-сумативний підхід не забезпечує вивчення всієї складності соціокомунікаційного простору культури. Суттєва обмеженість аналітико-сумативного підходу зумовлює необхідність формування іншої парадигми, що ґрунтується на евристичних можливостях системного підходу. Можливості системного підходу в документознавстві та суміжних науках обґрунтовані у працях Є. О. Плешкевича [15], М. С. Слободяника [19], Ю. М. Столярова [22].

При системному підході до вивчення соціокомунікаційного простору культури варто, на наш погляд, умовно виокремити чотири напрями. Перший передбачає вивчення соціокомунікаційного простору культури з системних позицій, окремих його елементів, що мають спільні властивості та функції. Другий орієнтований на обґрунтування доцільності вивчення соціокомунікаційного простору культури як системи та виокремлення основних його елементів. Цей напрям передбачає визначення структури системи та характеру зв'язків між її елементами. Теоретичні засади реалізації цього

підходу розроблені у докторських дисертаціях і монографіях Ю. М. Столярова [22] і М. С. Слободяника [19]. Ю. М. Столяров, зокрема, визначив і обґрунтував родові елементи структури бібліотеки, дослідив бінарні зв'язки між ними, що дало змогу вченому проаналізувати сутність бібліотеки, розкрити її як цілісну складну систему. Запропонований Ю. М. Столяровим підхід набув розвитку в численних дисертаціях і публікаціях [22]. Проте у документознавстві дослідників часто обмежує орієнтація на вивчення структури соціокомунікаційного простору культури в статичній формі. Саме тому постає необхідність розвитку наступного підходу, згідно з яким соціокомунікаційний простір культури має вивчатися у функціональному зрізі як система, що перебуває у взаємозв'язках і взаємовпливах з зовнішнім середовищем. Саме така методологічна засада, на нашу думку, дає змогу найбільш повно дослідити еволюцію соціокомунікаційного простору культури.

Для обґрунтування теоретико-методичного апарата дослідження проаналізуємо властивості соціокомунікаційного простору культури як системи, що розвивається, а саме його різнопланові суперечності, зумовлені тенденціями розвитку культури як системи вищого рівня. Спостерігається невідповідність між стрімким зростанням професійного знання, зафіксованим у документній формі, і обмеженими можливостями користувачів для його пошуку та освоєння. Цей процес «конфронтації» документованих знань та їх потенційних користувачів повинен визначати тенденції розвитку соціокомунікаційного простору культури, що у перспективі має забезпечити їхній синтез. З цим пов'язані суперечності: а) між монодисциплінарними дослідженнями, характерними для документознавства в минулому, і швидко зростаючими в наш час дослідженнями, побудованими на співпраці з іншими науками. Більш широкий підхід до аналізу проблеми дає змогу визначити суперечності між диференціацією та інтеграцією соціокомунікаційного простору культури як загальними тенденціями його розвитку; б) між загальнонауковими та спеціальними документознавчими знаннями, які мають об'єднуватись при дослідженні соціокомунікаційного простору культури. Кожна з означених суперечностей по своєму важлива, дає змогу розглядати соціокомунікаційний простір культури під певним кутом зору, розуміти суттєві аспекти його функціонування. Звичайно, їх перелік не є повним, адже вичерпати його практично неможливо, що пояснюється

невичерпністю властивостей і відносин, що виникають у соціокомунікаційному просторі культури.

Структурний підхід до вивчення соціокомунікаційного простору присутній у роботах вчених, які розглядають структуру сучасного документознавства, С. Г. Кулешова [10], Н. М. Кушнаренко [11–12], М. С. Ларькова [13], М. С. Слободяника [18], Г. М. Швецової-Водки [24]. Водночас дослідники використовують і функціональний підхід, зокрема, можливості функціонального аналізу документознавства. Повною мірою можливості функціонального підходу розкриті у монографіях Є. О. Плешкевича [16] і М. С. Слободяника [18]. Результати цих наукових розвідок виявляють документознавчі явища, що потребують подальшого теоретичного узагальнення.

На нашу думку, методологічні основи вивчення соціокомунікаційного простору культури можуть бути розроблені на ґрунті сучасних підходів до пізнання, сформованих на базі загальнонаукових категорій, до яких у філософії відносять групу швидко поширюваних у різних галузях знань фундаментальних понять дуже високого рівня узагальнення. Йдеться про «систему», «структуру», «функцію» тощо. Пізнавальна функція цих категорій виявляється саме у формуванні на їх підставі відповідних загальнонаукових підходів – системного, структурного, функціонального та інших, які необхідно поширювати і на документознавчі дослідження. Розглянемо можливості цих підходів при розробленні методології дослідження соціокомунікаційного простору культури.

За системного підходу соціокомунікаційний простір культури має досліджуватись як система, виходячи з сутнісних рис, що становлять зміст цього поняття. Серед завдань, які вирішуються за допомогою означеного підходу, одним з головних є визначення типу системи. За типологічними ознаками, соціокомунікаційний простір культури, належить до великих систем, він характеризується кількістю елементів і підсистем, завдань і функцій та складністю поведінки внаслідок взаємодії великої кількості елементів.

Соціокомунікаційний простір культури має такі ознаки: багаторівневність, самоорганізація, багаточільовість, поліфункціональність тощо. Найхарактернішою системною рисою соціокомунікаційного простору культури є те, що стосовно зовнішнього середовища він виступає як цілісний об'єкт, об'єднаний внутрішньою метою, що прагне до збереження й функціонування саме як органічна цілісність. Природно, що рівень ор-

ганізації соціокомунікаційного простору культури загалом не збігається з відповідним рівнем окремих підсистем та елементів, більше того, між ними можуть виникати суперечності. Така ситуація пояснюється тим, що властивості системи не зводяться до суми властивостей її елементів. Отже, локальні цілі й завдання всіх підсистем та елементів соціокомунікаційного простору культури повинні підпорядковуватися меті, загальним інтересам системи загалом. Тільки за таких умов соціокомунікаційний простір культури з його елементами можна вважати якісно новим утворенням, що набуває принципово нових властивостей, відсутніх в окремих його частинах. Але така своєрідна система може виникнути лише внаслідок взаємодії її певною мірою самостійних елементів. Рівень такої самостійності залежить від природи соціокомунікаційного простору культури і від конкретного аспекту його вивчення. Отже, системний підхід до соціокомунікаційного простору культури ґрунтується на діалектиці цілого й частини. Він дає змогу їх конкретизувати й розвивати, зважаючи на специфіку функціонування об'єкта, що досліджується в системі соціальних комунікацій.

Звичайно, системний підхід ускладнює дослідження властивостей соціокомунікаційного простору культури та змушує вирішувати поставлене завдання шляхом поєднання пізнавальних можливостей різних загальнонаукових підходів. Зокрема, системний підхід за своєю природою спричиняє необхідність аналізу соціокомунікаційного простору культури з позицій структурного підходу. Структуру слід розглядати як базову частину системи, порядок оформлення в єдину систему її взаємозв'язаних елементів. Тому поглиблене дослідження соціокомунікаційного простору культури неможливе без поглибленого аналізу його структури, з'ясування порядку оформлення його елементів у систему. Саме так витлумачує пізнавальні можливості системно-структурного підходу Ю. М. Столяров [22]. Структурний підхід дає змогу аналізувати внутрішні зв'язки усіх структурних рівнів соціокомунікаційного простору культури, в усіх деталях розкривати його внутрішню організацію.

Слід відзначити, що соціокомунікаційний простір культури складається з різнопланових структур, сформованих за різними ознаками. Це зумовлює необхідність різностороннього аналізу, спрямованого на розкриття взаємозв'язків і відносин між окремими його частинами.

Структура соціокомунікаційного простору культури перебуває в постійних динаміці, розвитку, спричинених як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками, що з часом призводить до зміни взаємодії елементів усіх його структурних утворень. Це дає змогу з максимальною точністю окреслювати як поточні, так і перспективні напрями розвитку соціокомунікаційного простору культури.

Структурний підхід за пізнавальними можливостями є логічним доповненням системного і, в свою чергу, органічно доповнюється функціональним. Зв'язок між цими підходами зумовлений їхнім співвідносним характером. Адже будь-яка структура є не самоціллю, а умовою і засобом реалізації певних функцій. Послідовне використання функціонального підходу дає змогу розглядати взаємодію та взаємовплив соціокомунікаційного простору культури й системи інформаційно-документного забезпечення як характеристики відносин між системою та зовнішнім середовищем. Функціональність є однією з сутнісних сторін організації соціокомунікаційного простору культури як соціальної системи. Серед основних принципів функціонального підходу М. С. Слободяник виокремлює: функціональний взаємозв'язок, зворотні дії, нейтралізацію дисфункцій, оптимізацію функцій, активізацію основних і позитивних функцій; актуалізацію функцій [19]. Саме на цих принципах, які вважаються сутнісними особливостями цього підходу, може ґрунтуватися вивчення соціокомунікаційного простору культури в зовнішньому середовищі та взаємодії зі спорідненими напрямами розвитку документознавства.

Функціональний підхід до дослідження соціокомунікаційного простору культури дає змогу вивчати його одночасно у двох взаємопов'язаних аспектах – як функціональний вплив соціокомунікаційного простору культури на систему управління, так і навпаки.

Розкриття змісту поняття «функції» є вихідним для розуміння сутності цього підходу до пізнання соціокомунікаційного простору культури. Це необхідна умова для представлення соціокомунікаційного простору культури як комплексу функцій, які достовірно відображають його діяльність. Основними взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими складовими цього підходу є функціональний аналіз і синтез. При функціональному аналізі здійснюється своєрідний процес трансформації соціокомунікаційного простору культури в його абстрактну форму, представлену у вигляді комплексу функцій. Мета функціонально-

го синтезу – розробити систему, здатну забезпечити максимально ефективну реалізацію визначених та упорядкованих функцій соціокомунікаційного простору культури.

Функціональний підхід дає змогу не обмежуватися дослідженням функцій соціокомунікаційного простору культури, а й передбачати на цій основі характер їхнього подальшого розвитку.

В. В. Різун вважає, що вивчення явищ, процесів і функцій соціальних комунікацій має здійснюватися на основі соціально-комунікаційного підходу. «Суть цього нового для науки, в цілому, підходу є фіксація, моніторинг, опис, аналіз та інтерпретація даних... з точки зору того, чи здійснив об'єкт дослідження на соціум той вплив, який технологічно закладався, і як соціум відреагував на об'єкт впливу» [17]. У контексті означеної проблематики соціально-комунікаційні аспекти полягають, насамперед, у вивченні впливу соціокомунікаційного простору на функціонування і розвиток культури. Активізація досліджень системи соціальних комунікацій створила передумови для формування комунікаційного підходу, суть якого полягає в тому, що при вивченні будь-якого об'єкта, процесу чи явища у природі чи суспільстві, у першу чергу, досліджуються найбільш характерні для них комунікаційні аспекти, що визначають їхній стан і розвиток. Формування та застосування комунікаційного підходу відіграло визначальну роль у розвитку теорії соціальних комунікацій. «Фундаментальними аспектами цієї теорії є обґрунтування комунікаційної природи соціальної реальності, визначення механізму комунікаційних зв'язків; комунікаційної взаємодії в різних комунікаційних системах, структурах і процесах; з'ясування сутності комунікаційної взаємодії...» тощо [20, с. 234]. У рамках цілісної теорії обґрунтовується взаємодія трьох базових складових соціальних комунікацій: соціальні структури, комунікаційні системи та засоби комунікацій [20].

Висновки. У документознавстві співіснують різні загальнонаукові підходи до аналізу комунікаційного простору культури, що створює реальні передумови для дослідження комунікаційних засад функціонування цієї системи. Для розв'язання означеного завдання необхідно використовувати можливості соціокомунікаційного підходу.

Взаємодія комунікаційного і системного підходу дає змогу вивчати комунікаційний простір культури як складну комунікаційно-орієнтовану систему.

Поєднання можливостей комунікаційного і структурного підходів уможливило вивчення комунікаційної спрямованості структурних елементів комунікаційного простору культури та розвитку документообігу. Інтеграція комунікаційного і функціонального підходів спрямована на вивчення впливу зовнішнього середовища на комунікаційні процеси в комунікаційному просторі культури.

Список бібліографічних посилань

1. Балуя П. А. Пространство культуры и культурное пространство: определение, специфика и взаимодействие. *Омский научный вестник*. 2014. № 3. С. 68–70.
2. Бебик В. М. *Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка публік рилейшнз* : монографія. Київ : МАУП, 2005. 440 с.
3. Василик М. А. *Основы теории коммуникации* : учебник. Москва : Гардарика, 2003. 615 с.
4. Горовий В. М. *Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс* : монографія. Київ, 2010. С. 22.
5. Грачев В. И. Социокультурная коммуникация в контексте современной художественной культуры. *Вестник Московского государственного университета культуры и искусств*. 2007. № 4. С. 22–26.
6. Дубас О. П. *Інформаційно-комунікаційний простір: культурно-політичні детермінанти* : монографія ; ред. О. Дубчак. Київ : Генеза, 2011. 255 с.
7. Дубас О. П. Інформаційно-комунікаційний простір : поняття, сутність, структура. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Київ, 2010. Вип. 19. С. 223–232.
8. Ильганаева В. А. *Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность)* : словарь-справочник. Харьков : КП «Городская типография», 2009. 392 с.
9. Ильганаева В. О. Институализация социально-коммуникационной сферы общества. *Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації*. 2008. № 1. С. 148.
10. Кулешов С. Г. *Документальні джерела наукової інформації: поняття, історія типологічної схеми*. Київ : УкрІНТЕІ, 1995. 190 с.
11. Кушнаренко Н. М. Загальнонаукові методи документологічних досліджень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2006. № 3. С. 72–80.
12. Кушнаренко Н. М. Методологічні засади книгознавчих, бібліотекознавчих і бібліографознавчих досліджень. *Вісник Харківської державної академії культури*. Харків, 2004. Вип. 15. С. 84–94.
13. Ларьков Н. С. *Документоведение* : учеб. пособие. Москва : АСТ, 2006. 428 с.
14. Манакова И. Ю. *Человек в постиндустриальном мире* : автореф. дис. канд. филос. наук : специальность 09.00.11 – социальная философия. Воронеж, 2008. 24 с.
15. Плешкевич Е. А. *Основы общей теории документа* : монография. Саратов : Науч. книга, 2005. 244 с.
16. Плешкевич Е. А. *Эволюция теоретических представлений о документе*. Москва : Пашков дом, 2011. 96 с.
17. Різун В. В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій. *Світ соціальних комунікацій*. 2011. Т. 1. С. 7–15.
18. Слободяник М. С. *Бібліотека. Документ. Комунікації* : вибрані праці. Київ : Ліра-К, 2010. 308 с.

19. Слободяник М. С. *Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій*. Київ, 1995. 268 с.

20. Соколов А. В. *Введение в теорию социальной коммуникации* : учеб. пособие. Санкт-Петербург : СПбГУП, 1996. 320 с.

21. Соколов А. В. *Социальные коммуникации* : учеб.-метод. пособие. Москва : Профиздат, 2001. 220 с.

22. Столяров Ю. Н. *Библотека: структурно-функциональный подход*. Москва : Книга, 1981. 255 с.

23. Шарков Ф. И. *Основы теории коммуникации* : учебник. Москва : Изд. дом «Соц. отношения», Перспектива, 2003. 248 с.

24. Швецова-Водка Г. М. Методи документознавства. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2007. № 1. С. 81–85.

References

1. Baliuta, P. A. (2014). Prostranstvo kultury i kulturnoe prostranstvo: opredelenie, spetsifika i vzaimodeistvie [Cultural space and cultural space: definition, specificity and interaction]. *Omskii Nauchnyi Vestnik*. 3, 68-70. [In Russian].
2. Bebyk, V. M. (2005). *Informatsiino-komunikatsiinyi menedzhment u hlobalnomu suspilstvi: psykholohiia, tekhnolohii, tekhnika pablik ryleishnz* [Information and communication management in the global society: psychology, technology, technique of public relations]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
3. Vasilik, M. A. (2003). *Osnovy teorii komunikatsii* [Fundamentals of communication theory]. Moscow, Russia. [In Russian].
4. Horovyi, V. M. (2010). *Sotsialni informatsiini komunikatsii, ikh napovnennia i resurs* [Social information communications, their content and resource]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
5. Grachev, V. I. (2007). *Sotciokulturaia komunikatsiia v kontekste sovremennoi khudozhestvennoi kultury* [Sociocultural communication in the context of contemporary artistic culture]. *Vestnik Moskovskogo Gosudarstvennogo Universiteta Kultury i Iskusstv*, 4, 22-26. [In Russian].
6. Dubas, O. P. (2011). *Informatsiino-komunikatsiinyi prostir: kulturno-politychni determinanty* [Information and communication space: cultural and political determinants]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
7. Dubas, O. P. (2010). *Informatsiino-komunikatsiinyi prostir: poniattia, sutnist, struktura* [Information and communication space: Concept, essence, structure]. *Suchasna Ukrainka Polityka. Polityky i Politolohy Pro Nei*, 19, 223-232. [In Ukrainian].
8. Ilhanaeva, V. A. (2009). *Sotcialnye komunikatsii (teoriia, metodologii, deiatelnost)* [Social communications (theory, methodology, activity)]. Kharkov, Ukraine. [In Russian].
9. Ilhanaeva, V. O. (2008). *Instytualizatsiia sotsialno-komunikatsiinoi sfery suspilstva* [Institutionalization of social and communication sphere of society]. *Osvita Rehionu. Politolohiia. Psykholohiia. Komunikatsii*, 1, 148. [In Ukrainian].
10. Kuleshov, S. H. (1995). *Dokumentalni dzherela naukovoi informatsii: poniattia, istoriia typolohichnoi skhemy* [Documentary sources of scientific information: concept, history of typological scheme]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
11. Kushnarenko, N. M. (2006). *Zahalnonaukovi metody dokumentolohichnykh doslidzhen* [General scientific methods of documentary research]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 3, 72-80. [In Ukrainian].
12. Kushnarenko, N. M. (2004). *Metodolohichni zasady knyhozhnavchykh, bibliotekoznavchykh i bibliohrafozhnavchykh doslidzhen* [Methodological foundations of books, librarianship

and bibliographic studies]. *Visn. KhDAK*, 15, 84-94. [In Ukrainian].

13. Larkov, N. S. (2006). *Dokumentovedenie* [Documentation]. Moscow, Russia. [In Russian].

14. Manakova, I. Yu. (2008). *Chelovek v postindustrialnom mire* [Man in the post-industrial world]. Extended abstract of PhD dissertation. Voronezh, Russia. [In Russian].

15. Pleshkevich, E. A. (2005). *Osnovy obshchei teorii dokumenta*. [Fundamentals of communication theory]. Saratov, Russia. [In Russian].

16. Pleshkevich, E. A. (2011). *Evolutsiia teoreticheskikh predstavlenii o dokumente* [Evolution of theoretical ideas about the document]. Moscow, Russia. [In Russian].

17. Rizun, V. V. (2011). *Nacherky do metodologii doslidzhen sotsialnykh komunikatsii* [Outlines for the methodology of social communication research]. *Svit Sotsialnykh Komunikatsii*, 1, 7-15. [In Ukrainian].

18. Slobodianyuk, M. S. (2010). *Bibiloteka. Dokument. Komunikatsii* [Library. Document. Communications]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

19. Slobodianyuk, M. S. (1995). *Naukova biblioteka: evoliutsiia struktury i funktsii* [Scientific library: evolution of structure and functions]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

20. Sokolov, A. V. (1996). *Vvedenie v teoriuu sotcialnoi komunikatsii*. [Introduction to the theory of social communication]. St. Petersburg, Russia [In Russian].

21. Sokolov, A. V. (2001). *Sotcialnye komunikatsii* [Social communications]. Moscow, Russia. [In Russian].

22. Stoliarov, Yu. N. (1981). *Biblioteka: strukturno-funktionalnyi podkhod* [Library: structural and functional approach]. Moscow, Russia. [In Russian].

23. Sharkov, F. I. (2003). *Osnovy teorii komunikatsii* [Fundamentals of Communication Theory]. Moscow, Russia. [In Russian].

24. Shvetsova-Vodka, H. M. (2007). *Metody dokumentoznavstva* [Methods of document science]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 1, 81-85. [In Ukrainian].

Viktoriya Dobrovol'ska,

Dr. Sci. (Social communications), Associate Professor, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0927-1179>, National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts (Kyiv, Ukraine)

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF THE STUDY OF SOCIO-COMMUNICATION SPACE OF CULTURE

The article substantiates the possibilities of comprehensive study of the socio-communication space of culture on the basis of the use of cognitive capabilities, as well as systemic, structural and functional approaches. The concept of socio-communication space of culture is revealed. The socio-communication space of culture has its own functions, infrastructure and subject components that are determined by the modern and perspective possibilities of information technologies and the need for the development of documentary communication. In order to substantiate the theoretical and methodological apparatus, the properties of the socio-communication space of culture as a developing system and the multifaceted contradictions due to the tendencies of culture development as a higher level system are studied. The methodological bases of studying the socio-communication space of culture are considered, which can be developed on the basis of modern approaches to knowledge, formed on the grounds of general scientific categories, to which the philosophy includes a group of rapidly expanding in various fields of knowledge fundamental concepts of a very high degree of generalization. It is about «system», «structure», «function» and so on. The cognitive function of these categories is manifested precisely in the formation on their basis of appropriate general scientific approaches – systemic, structural, functional, which need to be disseminated in documentary research. Attention is paid to the study of the socio-communication space of culture at the stage of development of information technologies in the functional section as an integral part of the system of social communications. The interaction of communication and system approach is demonstrated, which allows to study the socio-communication space of culture as a complex communication-oriented system. Combining the capabilities of communication and structural approaches makes it possible to study the communication orientation of the structural elements of the socio-communication space of culture and the workflow development. The integration of communication and functional approaches is aimed at studying the influence of the external environment on communication processes in the socio-communication space of culture.

K e y w o r d s: social communications, socio-communication space of culture, documentary science, research methodology of space of culture.

National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts
9 Lavrska str., Kyiv, 01015, Ukraine
E-mail: vika_dobrovol'ska@ukr.net

Стаття надійшла до редакції 25.11.2019 р.